

El pla Cifuentes: una guia del sistema educatiu i investigador

Enric Mas (<http://nitsenblanc.cat>), 29/04/18

Alguns il·lusos encara creuen que els casos de falsificació, invenció o plagi de treballs finals de màster (TFM), de grau (TFG) i de tesis doctorals són aïllats o reservats a gent sense escrúpols. Sento decebre els lectors. No és així. El cas de la senyora Cristina Cifuentes (a partir d'ara senyora C) no és més que la punta de l'iceberg. Anem a pams.

El principal problema radica en la psicologia col·lectiva i en la transformació del model educatiu per satisfer aquesta psicologia. El sistema educatiu actual prima els títols per sobre de tot. La fi justifica els mitjans. I això anirà en augment. És lògic: això passa quan promous títols de màsters "opcionals" (tots ja amb preus de matrícula desorbitats) que després, com una mena de porta giratòria d'amnèsia col·lectiva, t'obligaran a tenir per accedir a llocs de treball, oposicions o per a escalar posicions. Com veurem, no és un problema puntual, sinó general; tampoc és un problema únic d'Espanya, sinó global.

La senyora C i tots aquests alumnes que actuen com ella són el producte de la situació, no pas l'origen. Com molt bé va dir en William S. Burroughs (quin element aquest, ho sento no ho he pogut evitar), *"Si queremos aniquilar la pirámide de la droga, tenemos que empezar por la base de la pirámide: el adicto de la calle, y dejarnos de quijotescos ataques a los llamados «de arriba», que son todos reemplazables de inmediato [...] Cuando no haya adictos que compren droga, no habrá tráfico. Pero mientras exista necesidad de droga, habrá alguien que la proporcione"*.¹ Així de clar. I ell ho sabia molt bé: va ser addicte a dotzenes de substàncies diferents durant molts anys. Avui el que es promou es l'addicció als títols, l'anomenada "titulitis", la qual s'escampa arreu sense que ningú vulgui aturar-la. Ho té tot: mou milers de milions, promou una negoci tèrbol de tràfic, augmenta l'ego, dissipa els dubtes curriculars i és una porta d'accés cap a més diners, més ego, més currículum... Exacte, una droga.

No sé si la senyora C és cleptomana, però em preocupa més l'addicció als títols (crec que encara no existeix cap terme que defineixi tal addicció, desitjo no sé jo el primer que l'anomeni). I és que el dia de Sant Jordi, la premsa publicava en titulars *"Ensenyament fitxarà professors per a l'ESO sense el màster obligatori"* i afegien que *"no caldrà tenir el màster, obligatori des del 2009, per impartir classes en un institut"*², mentre la resta de titulars els ocupaven la senyora C i altres escàndols d'adulteració de currículums. Però no eren optatius? No cal ser un geni analista per saber que la base de la «piràmide» deu fer molta por. Veiem-ne algunes pinzellades.

Ja pel 2011 es publicava un títol suggerent: *"El fraude de las falsas «tesis doctorales»"*.³ En ell s'explica com el primer ministre de defensa alemany, Karl Theodor zu Guttenberg, va haver de dimitir per copiar la seva tesi doctoral, o,

probablement, per encarregar-la a empreses que es dediquen a fer la teva tesi per tu. L'article afegeix "*Bienvenidos al mercado virtual de los trabajos doctorales*" i després menciona comentaris en webs d'agraïment d'aquestes empreses: "*«Gracias por vuestra rápida y profesional ayuda con mi tesis. Ha sido una gran idea compraros una», escribe Michael H, desde Estados Unidos*".³ Un sol d'aquests portals (n'hi ha dotzenes) avui té milers de comentaris d'agraïment, els podeu consultar directament (<https://www.masterpapers.com/>) i comprovar com hi ha, en alguns casos, fins a 6 comentaris diaris.

No són casos aïllats. Un altre article de 2016, "**Otros gobernantes acusados de copiar sus tesis**"⁴, descriu casos recents d'expressers ministres i expresidents que han fet el mateix. Més llenya. Un altre article de l'octubre de 2017: "**Ganaba dos mil euros por hacer el trabajo final de carrera de otros**"⁵, on s'explica "*el mercado negro de los TFG*" i un tal Guillermo de Haro, professor de la **Universidad Rey Juan Carlos de Madrid**, declara que "*con los plagios es más fácil porque utilizamos programas para compararlos con otras publicaciones. Uno comprado puedes intuirlo por la calidad o por defectos, pero tampoco hasta el punto de dudar de un alumno*"⁵. Us sona la mencionada universitat, oi? A falta de plorar de pena, em pixo de riure.

I es que, com sabeu, una piràmide és molt més ampla i *sòlida* a la seva base: **la investigació**. El que ja havia passat al periodisme (recordem el cas d'Stephen Glass a la revista *New Republic*, o de Jayson Blair al *The New York Times*, els quals s'inventaven literalment els articles), passa ACTUALMENT a les revistes científiques. Però poca gent, com Randy Schekman, llança un boicot a revistes com *Nature* o *Science*. Ell ho té clar a l'anomenar-la "la tirania de les revistes de luxe"^{6,7}: "*Los sistemas imperantes de la reputación personal y el ascenso profesional significan que las mayores recompensas a menudo son para los trabajos más llamativos, no para los mejores*"⁷ i compara el negoci editorial científic amb la cultura bursàtil del *bonus*, "*y todos sabemos las consecuencias que esos incentivos distorsionadores han tenido en la banca y las finanzas*"⁷. Això ho deia (atenció!) el 2013. Però tan aviat com el 2004 l'equip d'un científic sud-coreà, Hwang Woo Suk, va fer-se famós al publicar un article a *Science* sobre clonació d'embrions humans mitjançant cèl·lules mare (podeu consultar l'article sencer a Internet⁹). Tota la investigació estava falsificada expressament¹⁰.

I què va passar? Doncs que tretze anys després (el 2017) apareix un altre "escàndol" previsible: la revista *Science* rep diners d'una empresa relacionada amb un dels majors fraus científics. Així, l'empresa (Boyalife) "*está asociada con Hwang Woo Suk, un científico de Corea del Sur que tiene una condena suspendida de dos años por violaciones bioéticas*"¹¹, el qual va "ressorgir de les seves cendres" una dècada després per anunciar que construiria el centre de clonació animal més gran del món. Increïble, però cert. Encara confieu en els articles de *Science*? No crec pas que sigui coincidència, però sembla un cas ben clar d'intercanvi de favors, tan comú en investigació. I pensar que jo mateix he comprat aquesta revista, molt cara per cert. Seguim.

Un biòleg i periodista científic que treballa per *Science* va fer un estudi per atacar l'altre grup de revistes que són competència: les que no són de subscripció, sinó

d'accés obert i, per tant, no cobren als lectors sinó als investigadors o entitats que presenten l'article. Així, en el seu article de *Science* (que podeu consultar íntegrament a Internet¹²), John Bohannon va presentar “304 versiones diferentes entre sí de un artículo científico ficticio, firmado por un autor que no existe, de una institución también ficticia, a un conjunto seleccionado de revistas que publican en Acceso Abierto (AA) en la modalidad dorada, con cobranza de la tasa de publicación (article processing charge). En 157 de ellos, el trabajo, que contenía errores primarios, conceptuales y de interpretación, fue aceptado para su publicación, lo que revela el interés económico por encima de todo”¹³. Més li hauria valgut al sr. Bohannon estalviar-se aquest “estudi”, el qual contenia alhora errors greus de procediment com el fet de no tenir en compte les revistes que no publiquen en accés obert (AA) i que són de subscripció¹³, cosa que encara agreuja més el desastre de la revista: publicar un estudi mal dissenyat per demostrar que la competència també publica estudis fraudulents. Arran d'això, van augmentar encara més les crítiques a les revistes de subscripció com *Science* o *Nature*. Lars Bjornhaugue, director de *Open Access Journals*, va declarar al respecte que també hi ha revistes de subscripció que són “estafes reals”¹⁴.

No és aïllat, però no sembla importar a ningú perquè les coses van a pitjor. El 2016 l'escàndol de la biòloga Susana González (senyora S), qualificat com el “major escàndol de la ciència espanyola”¹⁵, va sacsejar tres revistes de les de major impacte mundial (*Nature*, *Nature Communications* i *Cell Cycle*), el centre oncològic *Memorial Sloan Kettering* de Nova York, el *Centro Nacional de Investigaciones Cardiovasculares* (CNIC) amb seu a Madrid, la Comissió Europea, la qual li va atorgar un ajut de 1,86 milions d'euros... Ho va destapar un company investigador de la sra. S (Antonio Herrera). Resultat: aquest company està a l'atur (ho estava encara el 8 de març del 2017)¹⁶ i la senyora S va recuperar immediatament la seva “plaza fija” de científica titular al *Consejo Superior de Investigaciones Científicas* (CSIC), incorporant-se a (atenció!) la “Vicepresidencia de Investigación Científica y Técnica”. *Y Olé*.

Però la culpa d'escandalitzar-nos la tenim nosaltres. Perquè, si és un fet normal, no hi ha escàndol possible. I la senyora C ho deu tenir ben endins del seu subconscient. No ha fet res de dolent, o almenys, res que no s'hagués fet *normalment* abans. En això té raó. Com pot escandalitzar-se la premsa quan ho han fet i ho faran ministres, primers ministres, presidents, institucions, revistes de gran impacte científic i un llarg etc. I la cosa continuarà també a altres àmbits: ningú no ha pensat en l'obligatorietat d'acreditar una llengua estrangera per obtenir el títol de grau i la relació amb què hi hagi uns pocs (i privilegiats) centres “oficials” d'idiomes on hauran d'estudiar (i pagar) tots els alumnes universitaris a partir d'ara? Ningú no troba estrany que un tutor i un doctorand puguin triar tots els membres del tribunal que avaluaran la seva tesi? Per què a Espanya es regalen els *cum laude* de les tesis, amb un 85% del total el 2015¹⁷? Qui controla les (poques) editorials propietàries de les revistes científiques si són les que dirigeixen la investigació pública, les ajudes, així com les bases, els temes i les tendències per a redactar les normes en investigació?

La cosa continuarà, sí, mentre hi hagi *addictes*.

Referències

- [1] Burroughs, WS. (1959). El almuerzo desnudo. Barcelona: Anagrama; 1989.
- [2] Ibañez, MJ. Ensenyament fixarà professors per a l'ESO sense el màster obligatori. elperiodico.cat [Internet]. 2017 Apr 23 [cited 2018 Apr 29]. Available from: <https://www.elperiodico.cat/ca/societat/20180423/ensenyament-fixara-professors-eso-sense-master-obligatori-6774522>
Acceso en castellano: <https://www.elperiodico.com/es/sociedad/20180423/ensenyament-fichara-profesores-para-eso-sin-master-obligatorio-6774522>
- [3] El fraude de las falsas «tesis doctorales». larazon.es [Internet]. 2017 Apr 23 [cited 2011 Mar 05]. Available from: https://www.larazon.es/historico/807-el-fraude-de-las-falsas-tesis-doctorales-GLLA_RAZON_362339
- [4] Alameda, D., Goldschmidt, O. Otros gobernantes acusados de copiar sus tesis. elpais.com [Internet]. 2016 Aug 22 [cited 2018 Apr 29]. Available from: https://elpais.com/internacional/2016/08/22/actualidad/1471864637_579060.html
- [5] Zuil, M. Ganaba dos mil euros por hacer el trabajo final de carrera de otros. elconfidencial.com [Internet]. 2017 Dec 01 [cited 2018 Apr 29]. Available from: https://www.elconfidencial.com/alma-corazon-vida/2017-10-01/mercado-trabajo-final-carrera-grado-plagio_1452296/
- [6] Suleng, K. La fiebre de los estudios científicos que ¿no sirven para nada? Valenciaplaza.com [Internet]. 2017 Jun 13 [cited 2018 Apr 29]. Available from: <http://valenciaplaza.com/la-fiebre-de-los-estudios-cientificos-que-no-sirven-para-nada>
- [7] Schekman, R. How journals like Nature, Cell and Science are damaging science. theguardian.com [Internet].]. 2013 Dec 09 [cited 2018 Apr 29]. Available from: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2013/dec/09/how-journals-nature-science-cell-damage-science>
- Extracto en castellano:
Schekman, R. Por qué revistas como 'Nature', 'Science' y 'Cell' hacen daño a la ciencia. elpais.com [Internet]. 2013 Dec 12 [cited 2018 Apr 29]. Available from: https://elpais.com/sociedad/2013/12/11/actualidad/1386798478_265291.html
- [8] Idem a referencia [7]. Extracto en castellano:
'Nunca más publicaré en Nature o Science'. elmundo.es [Internet]. 2013 Dec 12 [cited 2018 Apr 29]. Available from: <http://www.elmundo.es/salud/2013/12/10/52a732c763fd3d00028b457e.html>
- [9] Hwang, WS. Evidence of a Pluripotent Human Embryonic Stem Cell Line Derived from a Cloned Blastocyst. *Science*. Vol. 303, nº 5664, pp. 1669-1674. Available from: <http://science.sciencemag.org/content/303/5664/1669.full>

[10] Editor de la revista "Science" afirma que tomará medidas para evitar fraudes como el de Hwang Woo-Suk. wikinews.org [Internet]. 2013 Aug 16 [cited 2018 Apr 29]. Available from:

https://es.wikinews.org/wiki/Editor_de_la_revista_%22Science%22_afirma_que_tomar_%C3%A1_medidas_para_evitar_fraudes_como_el_de_Hwang_Woo-Suk

[11] Revista Science, en líos por recibir fondos de una empresa relacionada con el mayor fraude científico. elespectador.com [Internet]. 2016 Jun 23 [cited 2018 Apr 29]. Available from:

<https://www.elespectador.com/noticias/ciencia/revista-science-lios-recibir-fondos-de-una-empresa-rela-articulo-639570>

[12] Bohannon, J. Who's Afraid of Peer Review? *Science*, Vol. 342, n° 6154, pp. 60-65. Available from: <http://science.sciencemag.org/content/342/6154/60.full>

[13] Polémico artículo en Science expone debilidades en la revisión por pares en una serie de revistas de acceso abierto. blog.scielo.org [Internet]. 2013 Nov 05 [cited 2018 Apr 29]. Available from:

<https://blog.scielo.org/es/2013/11/05/polemico-articulo-en-science-expone-debilidades-en-la-revision-por-pares-en-una-serie-de-revistas-de-acceso-abierto/#comments>

[14] Kastrenakes, J. Sham science: fake research paper accepted by over 100 journals. theverge.com [Internet]. 2013 Oct 03 [cited 2018 Apr 29]. Available from:

<https://www.theverge.com/2013/10/3/4798840/fake-research-paper-exposes-poor-standards-open-access-journals>

[15] Ansedé, M. El mayor escándalo de la ciencia española se vuelve mundial. elpais.com [Internet]. 2017 Sep 20 [cited 2018 Apr 29]. Available from:

https://elpais.com/elpais/2017/09/19/ciencia/1505846722_410554.html

[16] Ansedé, M. El hombre que destapó el mayor escándalo de la ciencia española. elpais.com [Internet]. 2017 Mar 08 [cited 2018 Apr 29]. Available from:

https://elpais.com/elpais/2017/03/07/ciencia/1488903640_769865.html?rel=mas?rel=mas

[17] Villasante, M. ¿De verdad sirve para algo el doctorado?. elmundo.es [Internet]. 2017 Oct 25 [cited 2018 Apr 29]. Available from:

<http://www.elmundo.es/f5/campus/2017/10/25/59ef61f146163f721b8b465d.html>